

xxiiij. q. iij. c. corripit. Nōm sūt qui
ex amore priuato excessus aliquorū
excusant v̄l attenuāt aliquoz excē-
sus. et aliqñ magis aggrauāt q̄ oz.
Decimi sunt qui simulate et fidee p̄-
ximorū p̄speritatibus et gaudent. vel
fidee ip̄is in aduersitatibus dolent.
Quā q̄dem fideem dñs detestatur
Vndecimi sunt q̄ ex odio: vel amore
pecunie reum adēpnant sicut sūt fal-
si iudices aut testes in iudicio. q̄ sub
specie simulate iusticie hōiem occi-
dūt. Duodecimi sunt qui malis con-
silijs et iniquis statutis p̄ximos le-
dūt. Tales etiā tenent ad restitucōz

Explicat p̄ceptum octauū.

Ināpit p̄ceptum nonū.

Non concupisces rem p̄ximi tui

Stud est nonū p̄cep-
tum v̄bi licet expli-
te solū p̄hibeat con-
cupia oculoz in re ali-
ena. ip̄licite tñ h̄ p̄hi-
betur v̄niūsalit̄ ois cō-
cupia siue cupiditas

maleuolūtatis rei aliene. Nā sup̄ius
in septio p̄cepto p̄hibuit cupidita-
tem opis. h̄ at p̄hibuit cupiditatē
cordis inordinatā. Iō d̄i exo. xx. Nō
concupisces rem p̄xi tui. De q̄tur. Nō
seruū. nō ancillā. nō bouē. nō afinū.
nec oia que illius sūt. Dubitat̄ v̄trū
lex mosayca p̄hibuerit concupiam
rei aliene. Rñt mgr̄ aug. de ancho-
na sup̄ math. dicens q̄ legē moȳsi p̄-
hibuisse cōcupiam rerū p̄ximoz p̄t
intelligi dupl̄r. Primo q̄ntū ad le-
gislato ris intencōz et exp̄ssioz. Se-
cūdo q̄ntū ad pene trāsgressorū taxa-
tionē et impoſicōem. Primo mō pla-
nū est q̄ lex mosayca cōcupiam p̄hi-
bet. qd̄ tripl̄r p̄z. Primo qz lex illa
a deo fuit creata. vtz exo di. ij. S̄z de
us plus diligit mūdiciā cordis q̄ op̄-
p̄is. et cōuerso plus odit iniquā co-
gitacōz q̄ op̄acōz. Ergo deus in lege
illa non solū rei aliene actualem ac-
cep̄cōem. v̄rū etiā inordinatam cogi-
tacōem accipiēdi et cōcupiscēdi p̄-
hibuit. Vnde dicit Augustinus in
libro de decem cordis. Tange nouā
cordam: et interficietur bestia cupi-
ditatis. Secundo quia omia p̄-
cepta illius legis tam affirmatiua
q̄ etiā negatiua: inducunt ip̄sum
hominem ad actum et operacōnem

virtuosam et maxie ad dilectōez dei
 et pxi. que dilectō est fōz oīm virtu-
 tū. Sed opatio virtuosa magis cō-
 sistit in interiori itencōe et cogitatioe
 q̄z in opatioe exteriori. Non em̄ q̄s
 dī iustus ex h̄ q̄ iusta opa facit: sed
 si iuste et aīo iusto faciat. Nec dī mis-
 sercors ex eo q̄ eleosinā dat: sed si
 recto animo dat. ergo necārium est
 q̄ lex illa p̄bibeat inordinatā inten-
 tionem et concupiam interiorē. Ter-
 tio. q̄ illud preceptū. Non concupi-
 sces rem et domū p̄ximi tui int̄ alia
 precepta illius legis nūerat̄. Et vult
 auḡ. in li. de decē cord. q̄ nō furari et
 nō concupiscere aliena duo sunt pro-
 cepta legis. q̄ sicut aliud est nō alie-
 nam rē furari et non accipere. et aliud
 est ipam non appetere et non concu-
 piscere. Sic aliud est vnū p̄ceptum
 et aliud est aliud. Sed secūdo mōve-
 rū est q̄ lex moyfi nō p̄hibuit cōcu-
 piscentiā nec cohibuit aīm s̄ manū.
 Quia p̄ p̄ctō interioris concupiscē-
 tie et interioris cogitationis penā nō
 taxauit. nec imposuit penā sicuti taxa-
 uit et imposuit penā p̄ p̄ctō extero-
 ris operis. vt oculū p̄ oculo. dentē p̄
 dente. quinqz boues p̄ vno boue. ac.
 sicut patet exodi. xxij. Dubitat̄ vtrū
 lex ciuilis punit concupiam aiorū
 R̄nt idē dōctoz vbi s̄. dicēs. q̄ lex hu-
 mana in puniendo transgressores in-
 tribus videtur differre a lege dīna.
 Primo q̄ quantū ad puniōem lex
 dīna omnia mala vniuersaliter pun-
 nit vel docet esse punienda. Sed lex
 humana multa mala concedit: vel
 dissimulat p̄pter euersionem maio-

rum malōrum et multa impunitā rē
 linquit. Vnde dicit August. li. i. de li-
 bero arbitrio. q̄ lex hūana in regen-
 dis ciuitatibus et terris. multa mala
 concedit et multa impunita relinq̄t.
 que per dīnam legem corrigūtur. si-
 cut patet in meretricio et sic de alijs.
 Secūdo differēt q̄ntuz ad modum
 puniendi et explicatiōem. q̄ lex hu-
 mana solum punit dicta et facta non
 autem cogitata. q̄ cogitata nō pos-
 sunt homini esse nota. cū homo tamē
 videat que foris patent. Volus at̄
 deus intuetur cor. vt dicit̄. i. R̄. xvi
 Et in cogitationibus solū homo sub-
 iātur legi dei. sed in cogitationibus vt
 p̄rūpunt in dicta vel facta hō subia-
 tur legi hūanē. vt duorum vl̄ trū
 testimonio possit diuina et iudicari.
 Tercō q̄ntū ad pene imposiōez. quia
 lex hūana solū impōit penā t̄palem.
 q̄ nō p̄t plus eē pena legis q̄ ipsa
 lex. Hūana at̄ lex nō erit eterna. sed
 solū in hac vita sensibili et aīali du-
 ratura: et postmodū necāria nō erit.
 Dīna vero lex impōit penā eternam.
 sicut ipa eterna est. q̄ celum et terra
 transibunt. verba autem dei ex quibz
 est lex integra in eternum dura-
 bunt. Patet ergo q̄ lex ciuilis p̄ cō-
 cupiscencijs et interioribus pecca-
 tis transgressores non punit nec p̄-
 hibet. Et in hoc differt hec humana
 lex a lege moyfi. quia licet illa non
 taxaret penam pro interioribus con-
 cupiscencijs tamen prohibuit quan-
 to dixit. Non concupisces. quod nō
 fecit lex humana: sed ipsa lex diu-
 na. Tertio dubitatur vtrum

sola lex xp̄i hanc concupiam debuerit
 phibere. R̄n̄r q̄ sic. qz lex euāge
 lica prohibet dicta facta et cogitata.
 qz data est ab illo qui est scrutator
 oim cogitacōnū et intentionū cordis
Et non solū phibet. verū etiā punit.
 qd̄ patet de homicidio: p̄ quo taxat
 uit lex moysi penā taliomis. vt occi
 dens occideretur. sed lex xp̄i. mat. v.
 p̄ interiori ira et rancore p̄xi taxat pe
 nam eternā dicens Ois qui irascitur
 fratri suo reus erit iudicio eterno Et
 sicut deus p̄mittit obseruantib⁹ pre
 miū eternū. sic trāsgredientibus mi
 natur penā eternā. Itē lex moysi so
 lū tpalia p̄mittebat obseruātibus.
Io qz solam penā tpalē debebat tax
 are nō obseruātibus. **I**git cogitata
 et peccata interiora non poterat pumi
 re cum non sint nota in iudicio. s̄ lex
 xp̄i hec omnia punit et prohibet di
 cens. Non concupisces rem p̄xi tui.
Sic igitur primo peccant cōn istud
 preceptum qui inordinate et iniuste
 concupiscūt aliquam rem p̄xi. **I**o
 dicitur exodi. xx. Non concupisces re
 p̄xi tui vel domū p̄xi tui. nam
 hic phibetur concupiscentia resp̄cū
 rei honorabilis et vtilis. nam q̄daz
 appetunt p̄ximorū diuiciarū multi
 tudinem. **I**deo sequitur. non domū.
Quidam p̄lature altitudinem. **I**o
 sequitur. non seruū. **Q**uidaz p̄ximo
 rum pulcritudinem. **I**o sequitur. nō
 ancillam. **Q**uidam annorū lōgitudi
 nem. **I**o dicitur. non asinū. **Q**uidaz
 virorū fortitudinem. **I**o dicitur. nō bo
 uem. **Q**uidam doctozum simplicitudi
 nem. **I**deo dicitur. quia nec que illi?

sunt **I**sta sunt que homines cōmuni
 ter appetunt in mundo aliquando i
 ordinate. **P**rimo non debemus appe
 tere proximi diuiciarū multitudinem
Ideo dicit. non concupisces domū il
 lius. i. bona temporalia sua. et hoc in
 ordinate. quibus et eterne dampna
 tionis minatur. **Ysa. v. Ve vobis q̄**
conuigitis domū domui et agrum a
gro copulatis. Et si tales possent om
nia bona temporalia p̄xi adquis
tere iuste non dimitterēt. Dixit notā
ter inordinate non debemus appetere
qz hoc p̄t fieri quadrupliciter. P̄mo
vt est nobis inata. et sic concupia nō
est peccatum mortale sed veniale. No
bis autem nolentibus concupiscit ca
ro aduersus spiritū. qz sensibilia et
delectabilia multociens audita vel vi
sa aut ymaginata semp se offerunt
nobis ad cogitandū et ymaginandū
de eis. et raro statim et subito isurgit
vt talia delectabilia cogitata seu y
maginata visa vel audita concupis
cat non expectato rationis iudicio et
deliberacōne volūtatis. Item tal con
cupiscentia nō p̄t eē p̄ctm̄ mōrle qz
nō est volūtaria. Secūdo concupia
p̄t esse p̄ctm̄ mōrle qz est volūtaria.
Tercō qz concupiscentia p̄t esse rācō
nabiliter ordinata. vt si quis concupi
scit rem aliquam vtilem et honorabi
lem scdm̄ dei mandatum et benepla
citū. et p̄pter bonū et virtuosum finē
et iusto titulo. nō in no cumentū alte
rius. tunc nō est peccatum mortale:
sed forte veniale. quia eo ipso qz ami
mus implicatur cogitacōi tpalium:
retardat a feruore sp̄ualiu bonorū.

Ista est voluntas condidonata: dicitur
 to. si hrem hmoi res si ne offensa a i
 iuria dei a pxi: tunc nullu est pctm vel
 saltē veniale **T**ertio put est in noci
 mentū pxi deliberata. s. iusto titulo
 p furtū aut rapinā. h est pctm mōr
 le. **E**t si facit h appetitu cōpleto q p
 cederet in opus si eēt possibilitas. sic
 est mōrle pctm. qz voluntas p facto re
 putatur si deest facultas vtz de pe. di.
 i. s. filr. a. xxxij. q. v. si paulus. a. xxij
 q. v. qui peiorare. **A**dhuc gūi? ē pec
 catū qn cū concupia concurrat conas
 tus exterior p tali re obtinēda. qui
 q̄uis eā non obtineant mortalit tñ
 peccant. sicut patet in fure a latrone
 p furto a rapina laborantes. **Q**ui
 licet in effectu nō furētur nec rapiāt
 mōrliter tñ peccant a gūius q̄ pmi
Adhuc graui? est si cum malis co
 natibus cōcupita assequūtur. **D**e h
 iacobus dicit in canonica sua. **P**ctm
 cū cōsumatū fuerit generat mortem
Istis nūq̄ remittit pctm n̄ ablatū
 restituatur vtz li. vi. de re. iur. **Q**̄to
 fit concupia qn est in malū finē ordi
 nata. s. cū q̄s appetit bona ad vanaz
 glām: a ad luxuriā: sicut diues ille
 fecit Lu. vi. q̄ epulabat cotidie splē
 dide. **I**sti directe faciūt cōn istō pre
 ceptū. nō cōcupisces rem pxiimi tui.
Quinto hz h fieri p malū artificiū:
 qd p se est peccatū mōrle: sicut ē mē
 tricū ludus alee. **A**ut p amorē qui he
 ros dī. a sic adhuc graui? est pctm
Hec at concupia origo est totū ma
 li. **Q**uia hec est que symoniā adinu
 uenit. furtū a rapinam: dolū a frau
 dem adduxit. **I**deo dicit de ea ap̄ls.

i. ad thi. vi. **C**upiditas est radix oim
 malorum **H**ec est que balam insti
 gavit vt urret ad maledicendū popu
 lo: et ab asina redargutus est. **H**ec
 est que achor lapidauit qui tulerat
 de anathemate. **J**osue. vii. **H**ec est
 que nabath lapidauit vt achab vi
 neam possideret. iij. Regū. xxij. **H**ec
Jeh lepra perfudit: quia petijt a re
 cepit vestes a argentum nomine he
 lizei. **H**ec est que iudam laqueo su
 spendit quia vendidit christū **H**ec
 anamiam a saphiram subitanea mor
 te extinxit. **H**ec discordiam inter ho
 mines seminat. **S**ecundo cupiditas
 est que hominem nunq̄ faciat. **I**deo
 dicitur puerbioz xxx. **I**gnis nunq̄
 q̄ dicit sufficit. **I**gnis enim ex appo
 sitione lignorum siccorum non extin
 guitur sed augetur. **S**ic nec cupi
 ditas extinguitur ex appositione di
 uiciarum sed augetur. **S**i enim q̄s
 habet decem florenos: laborat vt ha
 beat secundo. a si habet secundo labo
 rat vt habeat tertio a quarto: a sic
 de alijs. **T**ertio cupiditas est que ho
 minem nūq̄ dormire sinit a somp
 nū cape **E**c̄. ij. **C**uncti dies eius ple
 ni sūt doloribus a erūpmis. **Q**uar
 to hominādiū introduxit et falsa iura
 menta atqz mendacia **C**in? exemplū
 ponit **C**esarus di. iij. c. xxvii. dicens
 q̄ q̄dam miles **C**esarus nocte frēm
 habuit carnalem bñ en̄ ecce decanū
Iste eidem cesario accomodauerat
 de pecunia ecclē sue viginti marcas
Coloniensis monete. **M**ortuo deca
 no prepositus et etiam fratres mili
 tem pecūiam suā sibi datā monebāt

redde. Recusauit ille redde: p̄mo
 qd̄ deterius est oīno negauit. **S**z qz
 illū testibus vincere nō poterāt iu-
 rare cōpulerūt. Miles vero stimula-
 tus auaricia iurauit. equū ascendit
 et abiit. Sed manū dñi effugē non
 potuit. Cū at̄ cōplessēt mediā vie iē
 volens ad domū suā. p̄cedere nō po-
 tuit. Nā p̄pter auariciā que est ra-
 dix oīm maloz dñs gressum illius
 in terrā fixit. Et qz mentitus fuerat
 lingue eū officio priuauit. Veniēs
 se ille iusto dei iudicō nō posse loqui
 nec p̄cedere sc̄m abrahā priāreham
 q̄ tunc ei in mentē venit satis deuote
 inuocauit dicens. **V**cē abrahā si tu
 is mentis cū officio lingue gressuz re-
 ce po: mox būnam reuertar et fr̄ibus
 suā pecuniā restituā. **S**tatim vt loc-
 uerūt cepit loqui gressumqz recepit.
 pecuniā reddidit et de p̄iurio p̄nam
 egit. **S**ecūdo qd̄ am appetūt suoz
 p̄latoz altitudinē. nam alius beas
 natū et alius ep̄atū desiderat. **C**ōtra
 q̄s d̄. viij. q. i. c. in scripturis. **D**icit
 greg. **L**ocus regiminis sicut desiderā-
 tibus negandus est ita fugientibus
 est offerendus: sicut scriptū ē ad he-
 breos v. **N**ec quis q̄ sibi sumat ho-
 norē: sed qui vocatur a deo tanq̄ **A**a-
 ron. **Q**ubitatur vtrū quis sine p̄cō
 posset p̄latuā appetere. **R**ñsionē illi
 us questionis nota in sermōe de ho-
 nore p̄latorū sp̄ualiū in quarto p̄-
 cepto. **Q**uot sūt hodie q̄ inordinate
 appetunt p̄latuam alterius. et nil-
 ti sunt qui cupiūt fieri sacerdotes vt
 possent laute viuere et in foro vocari
 rabbi: sed vitam et mores sacerdotū

minime habere curant. sicut de lupo
 legimus. **N**ota historiam in quar-
 to precepto de septem ordinibus.
Tales cum adepti sunt sacerdotium
 p̄bendis saturari non possunt. **O**-
 lim enim p̄bende dabantur virtu-
 osis ac scientificis aut morigeratis:
 sed nūc non nisi pecuniosis dantur.
Tertio quidam appetunt proximi
 pulcritudinem. **A**ppetunt enim pul-
 critudinem absolom̄. **ij. R. xiiij.**
Porro absolom̄ erat vir pulcherrimū
 et decorus nimis. **A** vestigio
 pedis vsqz ad verticem nō erat in eo
 vlla macula. **E**t quanto magis ton-
 debat capillos tanto amplius cresce-
 bant. **S**emel autē in āno tondebā-
 tur. qz grauabat eū cesaries et pōde-
 rabat capillos sui capitis siclis dus-
 centis pondere publico. **S**ic tam vi-
 ri q̄ mulieres appetunt decorem cor-
 poris alicuius quem vident. **V**el p̄-
 ter vanam gloriam aut p̄pter luxu-
 riam: vt ab alijs concupiscantur.
 sed de pulcritudine interiori parū
 vel nihil curant. **V**nus quisqz em̄ de-
 beret esse contentus in forma sibi da-
 ta. **Q**uia corporis pulcritudo est lux-
 urie imitativa.

Est cito defectiua.

Est regnoz destructiua

Est supbie causatiua

Primū patet gen. vi. **V**identes filij
 dei filias hōim q̄ eēt pulcre: accepe-
 rūt sibi vxores. **P**er filios dei intelli-
 gūtur filij seth. et p̄ filias hōim filie
 cayn q̄ se mutuo amiscuerūt. et p̄pter
 h̄ factum est diluuiū. **I**deo dicit eccl̄.
ix. **N**e respicias speciem alienam.

Nam ppter spēm alienā multi picēt
 Sic perit holofernes et occidit dū
 incaute iudith spēm contēplabatur
 vtz iudith xvi. Et dauid captus est
 in spē bethsabce. ij. reg. cē. Duo senes
 occisi sunt ppter spēm susanne. Vñ
 dī. Semen chanaan et nō iuda. spe
 cies decepit te et cupia subuertit cor
 tuū. Nihil em̄ est tam potens subuer
 tere cor hūanū sicut cupia et amor
 spēi. In cui? signū fingūt poete. et idē
 poit aug. li. iij. de ci. dei. c. iij. q. alexā
 der filius priami paris vocabat a
 paritate iudicij Vñ at ad eū misse fu
 erūt iūno pallas et venus. vt inter e
 as discernēt cui pomū aureū debeba
 tur. qd mittēte dea discordia cecidit
 inter eas In quo pomo scriptū erat
 q. pulchriori deberet. Certabāt ergo
 ille tres dee que foret pomū bitura.
 Et pre ceteris iūno pmissit diuicias
 et regnū. pallas laudem milicie. ve
 nus pulchriorē mulierē de grecia. Sic
 ergo paris nō obstāte iudicij sui sbs
 tilitate a concupia est subuersus: et
 pomū veneri adiudicauit donari. Ne
 mo ergo debet dolere de sua turpitu
 dine. Quia forsitan si decorem habu
 isset fuisset sibi cā ruine et cōtinentie
 subuersio. sicut castrū qd nūq. im
 pugnatur nūq. vincitur. Sic simi
 liter mulier turpis que nō tēptatur
 in castitate nō succūbit. Secūdo est
 cito defectiua. Vñ boetius li. iij. de cō
 sol. psa. viij. Forme vero nitōz rapi
 dus est et velox. et vernaliū florū mu
 tatione fugatioz. Qz si homines vt
 ait aristotiles lincois oculis vteren
 tur vt visus eorum obstantia que

qz penetrarent. nonne introspectis
 visceribus illud alchibiadis corp?
 superficie pulcherrimū turpissimū vi
 deretur. Ergo te pulchrum videri non
 fecit tua natura. sed oculorum spec
 tantium infirmitas. Vnde francisc?
 petrarca. de re. vt. fortis. li. i. c. ij.
 Breuissimū tempus erit quādo oris
 habitus hic colorqz mutabitur. Ca
 det flaua cesaries. reliquie albescēt
 teneras genas et serenam frontem
 squalentes arabunt ruge: letas ocu
 lorum faces. et lucis sidera mesta te
 get nubes. lene dentium ebur ac can
 didum scaber obducat: recta ceruix
 atqz agiles humeri curuescūt. gut
 tur lene conspabitur. horridas ma
 nus et recuruos pedes suspicaris tu
 os non fuisse. Quid multa. Veniet e
 nim dies: quo te in speculo nō ag
 noscas. Nec omnia e vicino sunt.
 que abesse multum existimas. Nec
 ille. Magis est ergo diligenda pul
 chritudo spiritualis et interior. Vñ
 de psalmista. Omnis gloria filie re
 gis ab intus est. Vnde Petrus ble
 sensis epistola. lv. scribens ad vnaz
 monialem dicit. Tanto acceptior e
 ris sponso tuo christo: quanto eris
 in veste vilior. in cultu corporis tui
 abiectior. in sermone rarior. in vultu
 deiectior. in aspectu verecundior. in
 incessu maturior. Nec ille. Nec bene
 considerauit: et cum summa diligen
 tia aduertit illa nobilis romana
 virgo: nomine Galla. De qua dicit
 sanctus gregorius in quarto libro
 dyalogorum. Qz medicā dixerunt
 ei q. ipsa habitura esset barbā:

si non nuberet. Sed illa nihil de formi-
 tatis exterius timuit. qz chrsū
 amavit. qz talis nō exteriores sed in-
 teriores requirit pulchritudines di-
 cente ap̄lo. i. ad corinth. vij. **M**ulier
 innupta. i. virgo et vidua cogitat q̄
 dñi sunt vt sit sancta corpea spiritu
Tercio est destructiua regnoz. Vñ
 franciscus petrarca li. i. de re. vtri.
 fortu. c. lxxij. **F**orme inq̄t labilis et
 cadua fructus sepe nō opulētas tm̄
 domos sed ingētes vrbes et magna
 nōnunq̄ impia euerterūt. **N**ote sūt
 historie. qz nisi formosa abeo fuisset
 helena. troya māsisset incolumis. Ro-
 manum regnū nō velociter corruisset
 nisi taz pulchra fuisset lucretia. **D**ec
 franciscus **I**deo dicit puerb. vltimo
Fallax gratia et vana est pulchritu-
 do: mulier timēs deū ip̄a laudabit.
Quarto ē vamtatis causatia. **I**saie
 .iiij. **O**mnis caro fenū: et omnis glo-
 ria eius quasi flos agri. **N**az multi
 ppter eorū pulchritudinē supbiunt
Alij ppter eorū capillos flauos **A**lij
 ppter eoz pulchrā faciē. **A**lij exp-
 ceritate corpis. **R**efert ovidius li. iij.
 methamorphoseos q̄ narāscus quis-
 dā puer tāte fuit pulchritudinis vt
 statim natus ab oib? posset amari
Parentes ergo sue pulchritudinis
 forma nimia moti cōsuluerūt quēdā
 vatem si ille puer attingeret temp?
 senectutis aut si esset etatis lōgeue.
Rūt ille. **D**ū inq̄t viuet si seipm nō
 nouerit. **Q**ui adultus factus tātam
 cōcepit de suo decore supbiaz q̄ oim
 cōtempnit amorē tam iuuenū q̄ puel-
 larū. **T**andem fati gatus quodā die

diuertit se ad quēdā fontē purissi-
 mū causa sitis sebāde **E**t dū vidit fa-
 ciem suā in aqua cōsiderauit frontez
 crines et oculos et alloq̄t ymaginē
 et extendit brachia vt apprehendat
 osculat et submersus est **I**ste puer
 signat de sua faciē gloriantes qui tā
 diu viuūt q̄ diu se nō cognoscūt spe-
 ciosos. **Q**ui tādem se finaliter agno-
 scentes submergunt in aquis causa
 vanitatis et supbie. qd̄ est circa an-
 nū vicefimū. tūc em̄ incipit speciosis-
 tas. **E**t q̄ tunc nō est speciosus. nūq̄
 erit speciosus. sicut i anno tricesimo
 fortitudo **E**t qui tunc nō est fortis et
 velox: nunq̄ erit fortis **I**n quinquā-
 gesimo sapia. **E**t qui tūc nō est sapi-
 ens nūq̄ erit sapiēs **I**n sexagesimo
 deuotio et puritas. **E**t q̄ tūc se nō es-
 mendat: nūq̄ se emendabit. **Q**uar-
 to q̄dam appetunt ānorū logitudi-
 nē. **V**ñ ps. **L**ogitudine dierū reple-
 bo eū. **N**ā multi sunt q̄ appetūt lō-
 gam vitā p̄ximoz **D**ubitat vtrū
 licitū sit petere a deo hic in presenti
 longā vitā. **R**ñr q̄ p mortē priuat
 quis p̄mo corpis pulchritudine. vi-
 ta et sanitate. **D**ecūdo delectationē
 voluptate. **T**ercio bonis exterioribz
 vt agris vestibz vxore pueris cogna-
 tis. dignitate. et sic de alijs **S**i igitur
 times mortē solū iō. qz p̄uaris bonis
 fortune. nature et delectationibz. et
 si sic: p lōga vita exoraueris: grauit
 peccas. **T**alis em̄ si sibi possz attingē
 p̄petuo in illis vellet viuē. qz q̄ rōne
 aliq̄z diu a fortiōri p̄petuo cū cōsuetu-
 dine p̄mptificat. **Q**d tñ fm omnes
 doctores signum notabile est eterne

C
reprobationis scz sic diligere transitoria vt nulla affectione habeamus eterna ex caritate. **S**ecundo mors etiam aufert bona spiritualia. **N**on enim post mortem penitentia locum habet nec penas facilliter poterimus commutare pro mortalibus aut venialibus soluendis. **N**ec opera virtutum exercere poterimus meritorie nec augere premium. nec proximis sicut hic poterimus subuenire. **Q**ue oia mors aufert. **E**t propter ista laudabile est mortem timere et p longa vita deus exorare. **D**ebet tamen addi illud mathi. xxvi. **F**iat voluntas tua siue i iuuentute siue in senectute. et hoc exemplo christi. cum tamen pro longiori vita exorare volueris: intentio tua sit vt peniteas de peccatis et satisfacias hic p eis. **S**ecundo vt virtutes operari valeas. **T**ercio vt proximis prodesse valeas: sicut beatus martinus orauit dicens. **D**ne si adhuc populo tuo sum necessarius: no recuso labore. **S**ecundo dubitat. **Q**uare homines modernis temporibus no ita diu viuunt sicut olim. qz scriptum est. **D**ies a noru nostror septuaginta anni. **I**n potentatibus aut id est bñ complexionatis octoginta. et tunc amplius labor et dolor. **N**am ante diluuium leguntur quidam vixisse nongentis sexaginta nouem annis sicut matusalem. **g**enesh. v. et noe sexcentorum annorum erat quando erat diluuium et multis annis vixit post diluuium. **L**egimus etiam aliquos vixisse post diluuium. ccccij. annis vt patet ibidem. **R**espondetur qz huius sunt multe cause. **P**rima fuit ex

D
bonitate complexionis primorum parentum. **F**uerunt enim immediate a deo formati. et per consequens bene complexionati. et sic ad longiorem vitam dispositi. et illa bonitas complexionis magis veniebat ad homines proximis quos illius temporis qz remotos. **S**ecunda est ex modo viuendi. quia temperate vivebant: sed modo viuunt voluptuose. **I**deo dicitur ecclesiastica. xxxvij. **I**n multis escis non deest infirmitas. **E**t ibidem. **P**ropter crapulam multi perierunt: qui autem abstinent est ad hanc vitam. **V**n dicitur de co. di. v. ca. **N**ihil enim sic iocundum est sicut abus bene digestus. et nihil sic salutem et nihil sic sensum acumen opatur. nihil sic egritudinem fugat sic moderata refectio. **D**e qz **A**bundantia vero morbum facit. molestias ingerit et egritudines generat. **T**ercia est ex bonitate nutrimenti. qz an diluuii terrenascencia fuerunt meliora qz post. qz inundatio diluuii fuit p maiori parte ex aqs oceanis qz sunt salse. **E**t inde iducit sterilitate terrenascencia peiora. ex qbus abbreviat vita hois. **E**t etiam post diluuium fuerunt meliora qz nuc sunt. **P**tz nu. xij. de illo botro magno que tulerit duo in vno vno. **S**i ita fuit de botris ec hie putandum est de arboribus segetibus et arboribus. **Q**uarta fuit ex scientia ade. qz formati fuerunt in perfecta scientia. **I**ocognouit virtutes fructuum lapideum et herbarum. qz faciunt ad conseruandum sanitatem et vitam prolongandam et de hoc docuit hoies ad vitam prolongandam. **Q**uinta fuit ex aspectu fidei circa regionem illam in q

manebant. qui aspectus multū facit ad longitudinē vite: sed motus celi cōtinue mutatus est tpe. **S**exta fuit ex diuina dispositiōe illud ordināte vt p longāvitā hōim cito multiplicaret genus humanū. **S**eptima fuit ppter p̄dā hōim. vñ p̄s. **V**iri sanguinū nō dimidiabūt dies suos qz hōies iam sunt pessimi. ymo peiores q̄ vnq̄ fuerūt. **I**ō expedit vt citius subtrahant de terra ne grauius dānentur ppter copiā multoz peccatorum. **O**ctaua est sicut est differētia in p̄sonarū longitudie et p̄uitate. **I**ta in breuitate et longitudine vite. qd̄ p̄tz in gigantibz. et pigmeis q̄ i octauo anno senescūt. **E**t aug⁹ li. xv. de ciui. dei. dicit se vidisse dentē gigantis q̄ si diuideret faceret centū dentes hōim cōis stature. **E**t deut. iij. dicit **D**e og rege basan. qz mōstrafeius lectus ferreus habens nouez cubitos in longitudie. **P**otest tñ deus q̄busdā dare gratiā cui uoluerit qz uiuat ultra cōmunē cursuz hōim. qd̄ de facto fecit sicut recitat martinus i cronica sua. **E**t idem ponit in sp̄culo hystoricali qz tpe coradi secūdi impatoris Anno dñi. **M**cxxxix. fuit **J**ohes de tpr̄ibz q̄ annis. ccclxi. vixerat a tpe karoli magni. cuius et armiger fuerat. tunc defunctus est. **Q**uinto. quidā appetūt p̄ximū fortitudinem scz sampsonis: et nō curāt de fortitudie virtuali **C**ōtra q̄s **J**ere. i. **N**ō gloriatur fortis in fortitudie sua: neqz potens in potētia sua. qz in tali fortitudie aliq̄ debiles vmaūt fortiores p̄ industriā. **E**xemplū p̄tz. i. **R**y. xvi.

de dauid et golia **V**n catw. **C**orpiis exigui vires cōtēpnere noli **I**ngenio pollet. cui vim natura negauit. **N**ō ē gloriandū de tali fortitudie qz quis possit remote p̄ijcere lapidē aut p̄tacam. seu multos in luctamie posse destruere. **A**ut equū l̄ vaccā posse portare. **H**oc tam malis q̄ hōmis oueit **S**icut de karolo magno legim⁹. qz tate fortitudis erat qz militē armatū sup equū sedentē a vertice capitis vsqz ad bases simul cū eq̄. vno ictu p̄p̄na sp̄ata secabat qz quatuor ferraturas equoz simul cū manibz facillime extēdebat: militē armatū erectū stantē sup palmarū suā a terra vsqz ad caput suū sola manu velocit̄ eleuabat. **S**icut milo. q̄ bouē vnā i humeris gestabat et integrū comedit. sicut dicit francisc⁹ petrarca li. i. de re. vi. for. c. xxix. **S**ed de fortitudie sp̄uali gaudendū ē **I**sa. xlvij. **B**ācti q̄ sperāt i dño: mutabūt fortitudiez suā. **D**e q̄ greg⁹ sup illud **J**ob. vij. **Q**ue ē fortitudo mea. **I**ustoz inquit fortitudo ē carnē vincē: voluptatibz cōiire: delectatōz vite p̄ntis extingūe hui⁹ mūdi aspera p̄ eternis p̄mijs a mare. p̄sp̄ritatis blādīmēta cōtēpnere: aduersitatis metū. in corde superare. **S**ed fortitudo reproborum est transitoria sine cessatione diligere: contra flagella aditoris incessanter p̄durare: ab amore rerum tēporaliū nec aduersitate quiescere: ad inanem gloriam etiam cum vite detrimento peruenire: malicie augmenta exquirere: bonorum vitam nō solum verbis ac moribus: sed etiā gladijs

impugnare: et in semetipis spem ponere Iniquitatez cotidie sine ullo de fiderij defectu perpetrare. **H**ec ille De illis dicitur in canone. xlvij. di. c. omnes. Sexto aliqui cupiunt proximorum sapientiam scz salomonis vt magni apud mundum habeant sicut salomon de se dicit. **H**abeo propter hanc claritatem ad turbas: bonorem apud senes. De quibus beatus bernardus dicit. sup cantica sermone. xxvi. **S**unt qui scire volunt eo sine tm vt sciant: et turpis curiositas est. **S**unt qui scire volunt vt sciant iph et turpis vanitas est. **S**equitur. **S**unt qui scire volunt vt scientiam vendant et turpis questus est. **S**equitur. **S**unt qui scire volunt vt edificent: et caritas est. **S**unt qui scire volunt vt edificentur: et prudentia est. **H**ec bernardus.

Non concupisces remane.

Secundo peccat in istud preceptum qui bona sua in necessitate proximi non comunicant: sed auare retinent. Quod nihil aliud est quam res pauperum per violentiam auferre: quia dicitur. xlvij. di. capitulum. **H**ospitalis sub verbis beati Jeronimi. **A**liena rapere conuincitur qui ultra necessaria sibi retinere probatur. xlvij. di. c. sicut hujus sub verbis beati ambrosij. **N**equis enim inquit minus est criminis habenti tollere quam cum possis et abundas indigentibus denegare. **E**furentium panis est quem tu detines: nudorum indumentum est quod recludis: mise-

rorum redemptio et absolutio est pecunia quam tu in terra fodis. **E**t modicum ante illa verba dicit ibidem ambrosius. **P**roprium nemo dicat quod est commune: plus quam quod sufficit sicut ptui violenter obtentum est. **D**icit glossa ibidem super verbo commune. i. comunicandum scz tempore necessitatis. vt patet. xlvij. q. i. c. duo. et. q. ij. aurum. et. lxxxvi. di. non satis. **E**t lex dicit quod cibaria tempore necessitatis sunt omnibus comunicanda. et. ff. ad. l. rodiana. de iac. l. ij. **S**icut in eadem. **I**o ambrosius dicit ubi est. **N**unquid iniquus est deus vt nobis non equaliter distribuatur vite subsidia. vt tu quidem esses affluens et abundans: alijs vero deessent et egerent. **A**n et hoc magis quam qui tibi voluit benignitatis sue conferre experimentum: et alium per virtutem patientie coronare. **H**ec ambrosius. **V**n de dicit augustinus in sermone. xi. in libro de verbis domini. **D**ives et pauper duo sunt contraria et sunt sibi inuicem necessaria. **S**equitur ibidem. **D**ives propter pauperem factus est: et pauper propter diuites. **P**aupis est orare: diuitis erogare: et dei est pro paruis magis prestare. **S**i non vis errare tribue pauperi. **E**t si non vis flammis exuri: da ei in terra quod reddet tibi in celo. **C**irca largitionem rerum temporalium sunt quinque dicenda. **P**rimo de dantium necessitate. **S**ecundo de recipientium pietate. **T**ercio de temporalium appetate. **Q**uarto de elemosine utilitate. **Q**uinto de illorum qui non dant penam litate. **D**e primo dico quod da elemosinam in necessitatis articulo cadit sub precepto: et peccat

mortaliter p̄mo p̄mictur: eternaliter
 qui non dat vt ptz math. xxv. **E**furi
 ui et nō dedistis mihi manducare.
 Rō huius est. qz cū dilectio p̄ximī
 sit in p̄cepto necesse est oīa illa cade
 re sub p̄cepto sine q̄bus dilectio p̄xi
 mī nō cōseruat: ad dilectionē aut p̄
 ximī ptinet vt nō solum ei velimus
 bonū sed etiā opemur fm̄ illud **J**ob
 .iij. Diligamus nos inuicē. **N**ō ver
 bo neqz lingua: sed ope et veritate.
Ideo dicit .i. **J**obis. iij. Qui vident
 fratrem suū necessitatē habē et clausē
 rit viscera sua ab eo: quō caritas pa
 tris est in eo. **T**enē ergo q̄libet da
 re elemosinā sub p̄cepto de supfluo
 suo. nō solū respectu sui p̄p̄is: sed es
 tiam respectu aliorū quorū sibi cura
 incūbit. qz recta rō dicit q̄ p̄us v
 nus q̄s qz sibi p̄uideat et his quoz si
 bi cura incūbit. et postea de residuo
 necessitati aliorū subueniat. **J**ō dicitur.
 lxxxvi. di. c. **P**asce efurientem: si
 nō pauidisti occidisti. **S**ed licet ad h
 omnes obligant maxie tū p̄lati ecc
 lesiarū tenentes bona ecclesie. qm̄
 illoz bona: paupm̄ sunt. **E**rgo maxie
 obligant ad hoc vt ptz. xij. q. i. c. nō
 dicatis. **E**t in glosa ibidem. **C**ui cor
 dat ambros. in li. de officijs. **E**t alle
 gat. xij. q. ij. c. **A**urū habet ecclesia:
 nō vt seruet. sed vt erogat. **E**t ibi po
 nit ambros. tres casus in q̄bus ini
 ciata. i. cōsecrata vasa licet cōflari scz
 p̄ sustentationē paupm̄. p̄ redempti
 one captiuoz. et edificatione tēploz
 rum. **P**rima causa est p̄cipua qm̄ vt
 dicit **J**eromim. et ponit in. c. multo
 maius est. p̄mo debitū q̄ plus curēt

hōies q̄ pietes **J**ō dicit saluator n̄r
Math. v. **N**isi abūdauerit iusticia
 vestra plus qz scribarū et phariseo
 rū: nō intrabitis in regnū celoꝝ. **S**z
 illoꝝ iusticia fuit q̄ decimas dederūt
 et nullū mēdicare p̄miserūt inter se.
 sed iusticia p̄latoz deficit ab illa. **E**r
 go merito nō intrabūt in regnū celo
 rum. **V**n̄ **J**ero. et allegat ibidem v
 bi s̄. **A**mico quippe rapere furtū est:
 ecclesiam defraudare sacrilegiū ē: pau
 perbo erogandū reseruare. aptissimi
 sceleris est: et eis aliq̄d subtrahē om
 niū p̄donum supat crudelitātē. **J**ō
 dicit. xij. q. ij. c. **G**loria episcopi est
 paupibz p̄uidere: ignominia sacer
 dotis est p̄p̄ijs studere diuicijs. **E**t
 ibidem in ca. quatuor. et in. c. sequen
 ti determinatū fuit q̄ de oblatōibz
 fidelium quatuor fiebāt portiones. qua
 rum vna episcopo. secūda clerici. ter
 tia paupibus. quarta fabricis eccle
 siarum soluebat. **S**ed prochlor
 nūc nō pauperes sed cōsanguineos
 et meretrices ditant de bonis ecclesie
Cui? exemplū nota superius i quar
 to p̄cepto de honore p̄latoz. **A**liq̄
 vero si dant elemosinam hoc nō faci
 unt ex caritate et intentione bona: sed
 ex vana gloria. **C**ontra quos math
 .v. **T**e aut faciente elemosinā nescis
 at sinistra tua. q̄d faciat dextera tua.
Que verba exponit aug. dicens q̄
 per dexteram intelligitur intentio im
 plendi precepta dei et placendi sibi.
Per sinistram vero intelligitur fauor
 populi vel elatio aut laus humana.
Et tunc exponitur sic. **C**um vero fac
 is elemosinam: nesciat sinistra tua

id est dilectio laudis humane quibus
 faciat dextera tua id est intentio pre
 cepta dei implendi et placendi sibi
 soli. quia soluz ppter deum: nō ppter
 laudem mundi facienda est elemosi
 na. Dubitatur vtrum elemosina sit
 faciēda i occulto vel maifesto. Respō
 det magister augustinus de anchora
 super matheum dicens. q tutius et
 securus est elemosinā dare et facere
 in occulto q̄ in manifesto. ppter il
 los qui faciunt. et ppter illos corāz
 quibus fit. Nam s̄m crisostomū fe
 ra occulta est inanis gloria. et dicit
 occulta. quia occulte ingreditur et
 omnia que intus sunt in homine au
 fert. Unde dubium est. quia si in ma
 nifesto fiat q̄ subito insurgat in ho
 mine appetitus inanis glorie. Suf
 ficiat em̄ tres esse testes quādo elemo
 sina fit. puta pauper cui fit angelus
 quo inspectore fit. Juxta illud thobie.
 Quādo elemosinam faciēbas et
 orabas cum lacrimis. ego obtuli or
 rationem tuam et elemosinam tuam
 domino. Et ipse deus ppter quez fit
 Quia in ore duorum vel trium stat
 omne verbum. Similiter ppter il
 los corāz quibus fit tutius est face
 re elemosinam in occulto q̄ in mani
 festo. Nam videntes te elemosinā fa
 cere forte ex hoc scādalizantur. aut
 quia verecundant. quia forte nō ha
 bent unde faciant sicut tu. et si habent
 nō possunt facere ita magnā. et in il
 lo tempore quo tu facis. Vel forte qz
 credunt ideo coram eis facere vt ex h̄
 pre illis esse sanctior et melior eis. et
 his reputari. Sed nūq̄ si homo cre

dat sic scandalizari videntes eum e
 lemofinam facere: debet dimittere ne
 faciat coram eis. supposito q̄ ipse in
 se puram intentionem habeat. soluz
 ppter deum faciēns. Ad quod dicen
 dum q̄ vel ille cui faciēda est elemo
 sina est in necessitate. et forte alio tē
 pore non occurreret ei q̄ sic decenter
 possit sibi elemofinam facere. Quia
 forte pauper vel pegrinus transit p
 viam aut per ecclesiam quem nunq̄
 postmodum est visurus. Et tunc p
 pter tale scandalum. quia passuum
 est homo non debet dimittere quin
 elemofinam faciāt. qz in tali casu fa
 cere elemofinam est debitum iusticie
 que nō est dimittenda propter pas
 suum scandalum. Sed si talis cui e
 lemofina est faciēda nō est in extre
 ma necessitate et occurrunt hominibz
 q̄ in occulto qui petit possit elemosi
 nam dare: tunc debet differre ne ele
 mosinam in manifesto faciāt ad vi
 tandum illorum scandalum. Iō di
 citur mathei quinto. Cum ergo facis
 elemosinaz: noli tuba canere ante te
 Ille nunq̄ s̄m glosam ante se canit
 qui sui operis solam iactantiā que
 rit. Secundo dubitatur vtrum ele
 mosina liberet hominem a peccato
 mortali. Respondit idem doctor vbi
 supra dicens. q̄ questio est dubia p
 pter verba que dixit angelus thobie
 Comendat em̄ angelus elemosinaz
 thobie ca. xij. Elemosina a morte libe
 rat et nō patit animā ire i tenebras
 qm̄ ipsa est q̄ purgat peccata et facit
 inuenire vitam eternā. Daniel eodē
 modo dans cōsiliū nabugodonoz

for: qui diuersis peccatis erat inuolu-
 tus dixit vt ptz daniel .iiij. Cōsiliū
 meū audi rex. Peccata tua elemosinis
 redime: et iniquitates tuas miseri-
 cordijs puaperū. Sed cum mortale
 peccatū nō dimittatur nisi cōtritis et
 cum gratia que est vita anime. et e-
 lemosina facta in peccato mortali sit
 mortua: non poterit dare anime vi-
 tam: quia quod mortuum est: vitam
 alteri dare nō potest. Hanc igit du-
 bitationem determinat augustinus
 in encheridion. c. xiiij. dicens q̄ ele-
 mosina nō est aliud q̄ opus miseri-
 cordie quā homo tenetur facere. Pri-
 mo tenet homo diligere seipm: de q̄
 misericordia scriptū est Misere-
 re anime tue placens deo. Ac si dicat.
 Si vita tua debet deo esse placens p̄
 gratiam que sibi est displicens p̄ cul-
 pam. oportet q̄ hanc elemosinam ti-
 bi facies q̄ miserearis aie tue. p̄c̄m
 odiēdo et cōtritionem de ip̄o habēdo
 Sicut em̄ q̄ diligit peccatū: odit a-
 nimā suam: sic q̄ cōtritur de peccato
 odiēdo ip̄m. diligit ip̄am et misere-
 tur anime sue ac p̄ hoc misericordiā
 facit seaut vel facit sibi ip̄i elemosinā
 q̄ est opus misericordie. Tali ergo
 elemosina. cōtritione gratuita: et ca-
 ritate verū est q̄ p̄c̄m mortale dimittit
 tur formaliter. qz sicut formaliter
 veniente luce expellunt tenebre. Ita
 cōtritione gratuita et displicentia ca-
 ritatiua expellit p̄c̄m. Et de illa ele-
 mosina quā homo sibi ip̄i facit. itel-
 ligi ē illud v̄bū saluatoris fm̄ aug?
 Date elemosinā. P̄c̄o sibi inetipis
 scz p̄c̄m odiēdo et detestādo. Ecce oia

mūda sūt vobis. qz verē p̄c̄o expul-
 so p̄ hāc elemosinā. quicqd̄ hō post
 modū facit ē mūdū et deo gratū et ac-
 ceptū. Et de ista q̄tuor illa sup̄dicta
 q̄ dixit angel? verificari hnt: quia a
 morte. i. a mortali p̄c̄o liberat. qd̄ e-
 rat p̄mū et nō patit ire aiām in tene-
 bras. qd̄ erat secundū. et ip̄a purgat
 p̄c̄ā qd̄ erat terciū. et facit iuuenire vi-
 tā eternā. qd̄ est quartū. S; nūqd̄
 elemosina quā facit homo p̄ximo suo
 libet hōiez a p̄c̄o mortali. Possum?
 dicē q̄ liberat hōiez a p̄c̄o p̄tento iā
 p̄petrato p̄ satisfactionē: qz dato q̄
 homo sit liber a p̄c̄o mortali p̄ ele-
 mosinā quā fecit sibi p̄ cōtritionē et
 detestationē de p̄c̄o: nō tñ est liber a
 pena illi? p̄c̄i h̄ a culpa. Iō p̄ elemosi-
 nā quā fecit p̄ximo suo: satisfact p̄
 p̄c̄o illo. Est em̄ elemosina op̄ sa-
 tisfactoriū. Liberat etiā a p̄c̄o futuro
 p̄ quādā dispositiōē. qz p̄ elemosi-
 nā et alia bona opa. disponit homo
 ne p̄c̄m incurrat. et si incurrit: dispo-
 nit vt cito reuertat. Tercio dubitat̄
 vtrū possz q̄s furari vt det elemosinā
 Rñr q̄ talis furtū committit. Quia nō
 sūt faciēda mala vt inde eueniāt bo-
 na vt dicit apl's. Iō si q̄s sic faceret
 tenet̄ restituē. vtz. xvij. q. iiij. c. q̄cū
 qz. Sic acille et hui n̄ dnt furari dñs
 vt dent elemosinā: neqz vxor absqz
 licētia viri nisi habuit bona p̄ferna-
 lia p̄ter dotē. De illis p̄t sine licentia
 viri dare. Et n̄ p̄t dāc̄ de lucro suo et
 filr de pane et vino et carnis et h̄mōi
 S; si facit sibi cōsciētā q̄ oino viro
 displiccat: debet deponere cōsciētā
 am. Quod si non potest. non debet

C
dare. **S**ecundo dicendum est de recipientium p̄conitate sc̄z quibus elemosina danda sit. **E**t videt̄ q̄ omnibus. vt patet luce. v. **O**mnipotenti tribue. **D**icit glosa. **N**on sit acceptio persone petentis qm̄ qui omne dicit. nihil ex̄cipit **T**obie. iij. **N**e auerta faciem tuā ab v̄llo paupe. **I**tem xp̄c postq̄ sciuit iudaz scarioth esse malum: fustetavit ip̄sum de elemosinis pauperū. **I**n oppositum arguit̄ in canone. xij. q. i. c. ad hoc tales. vbi dicitur de tribus hospitiis cauendū esse vt mus in pera: ignis in sinu: serpens in gremio **E**ccl̄iastic̄. xij. **S**i benefeceris: attēde cui feceris **E**t allegat glosam **E**ccl̄i. xxxij. **S**z in litera nostra nō inuenit̄. vbi dicit̄. **D**esudet elemosina in manu tua donec videas iustū cui des. **I**tem ambrosi⁹ sup̄ illud canticor̄. iij. **O**rdinauit in me caritatē dicit̄. q̄ primo deus est diligendus. deinde parētes. postea filij et p̄p̄inqui. **E**t postea sunt extranei recipienti **I**tem **J**eromim⁹ dicit̄. et allegat̄. xvi. q. i. dicens q̄ elemosina danda nō tam paup̄tas est attēdēda q̄ religio. **E**t sic ceteris parib⁹ religio sus paup̄ est ip̄ponēdus. **R**ūn q̄ primo videndum est vtrū talis elemosina danda sit de bonis ecclesie vel alienis **E**t si p̄mo mō: tunc nō p̄p̄in̄q̄ori sed simpliciter meliori et ecclesie vtiliori danda est. **S**i de bonis p̄sonalibus: tunc p̄p̄in̄q̄orib⁹. **P**rimo p̄t̄z p̄ aug⁹ ad adletū. qz plus tenemur domesticis. **A**d ephes. v. **S**i quis suor̄ et maxime domesticor̄ curam nō habet. est infideli deterior **D**icitur

D
de benedicto p̄p̄a. xij. q̄ cōsuevit dicere **S**i mei nō fuerint dñati: tūc immaulatus ero **E**t loquebat̄ de sanguinibus quantū ad bona ecclesie. quorū nullū p̄mouit. **P**ostea secut⁹ clemēs sextus. **I**uuenes cōsanguineos fecit cardinales et p̄sules dicens cū ap̄lo ad ephes. v. **N**emo carnez suam odio habuit s̄ nutrit et fouet eā. qm̄ nouit dñs qui sunt eius. **A**lter r̄nt glosa decreti di. xij. sup̄ ca. q̄ escamus. dicens. **V**el tales petentes petunt ex debito videlicet. qz p̄dicatores vel p̄lati tales examinādi sūt. vtrū sint tales. qz nō debent p̄dicare nisi missi: et illis quodamō debet ex debito et dum officū subtrahit̄ videtur q̄ beneficiū merito subtrahatur. **A**lij aut̄ petunt ex corpis sustentatione **E**t talib⁹ omnibus est danda vt patet. xij. q. iij. c. qm̄. **E**t si nō potest omnibus satisfieri p̄us danda ē bono q̄ malo. **R**eligioso p̄t̄z q̄ nō religioso **P**ropinquo potius q̄ extraneo **F**ideli potius q̄ infideli **I**nfirmo et debili potius q̄ valido. **N**am talibus validis medicantibus deberet subtrahi elemosina et dari infirmis et debilib⁹ **N**am tales primo grauius peccant. quia sunt fures et latrones et p̄dones cecorum claudor̄ et infirmorum. **I**n quo deum et p̄ximū suum grauius offendunt **H**uius exemplum legitur q̄ fuit quidā mendic⁹ et sanus qui ocio semper vacabat. **D**ic̄ vero sepe monitus fuerat vt laborare deberet et cōmunitati deseruire: sed hoc omnino reclusit. **C**ontigit semel vt pro corpore et

accessit vnus sanctus homo qui vitā
in laboribus duxit honestis. hic acce-
pit frustum panis de sacco mendicā
et posuit sup pectus eius dem mendicā
torum. et statim cepit in somnis
miserabiliter se habere et laborare et
vlulare. Qui cum hoc vidisset. tulit
panem de pectore eius et cum exita-
uit dicens. Quid obfuit tibi in som-
pni s frater? Qui respondit. Videba-
tur mihi q̄ magnus mons cecidit su-
per corpus meum et depressit me. vsq̄
ad pfundū inferni. Cui sanctus il-
le homo respondit. Erras frater non
fuit mons. sed pua elemosina de sac-
co tuo. Ergo manibus tuis labora et
noli mendicitati insistere: et sic vitā
emendauit. Legimus in vita beati ele-
mentis q̄ beatus petrus vidit ma-
trem beati clemētis mendicantem et
eam acriter increpauit dicens. Pos-
tius deberes laborare et victum mani-
bus q̄rere q̄ medicare. Que se humi-
liter excusauit. nam manus ardas
habuit quod laborare nō potuit. Se-
cundo peccant isti validi medican-
tes cōtra seipos. Nam qui laborare
potest si se immiscet elemosine et nō
vult laborare nec cōmuni bono ser-
uire redigit seipm in seruitutē im-
peratoris quāuis sit natus de libero ve-
tre vt patet. Ede valis. medican. l. i.
et di. xxx. c. primo. vbi dicitur. His
paupibus danda est elemosina. q̄
suis manibus laborare non possunt.
Excipiuntur tamē ordines medican-
tium quāuis validi sunt. possūt tamē
de iure largiores elemosinas recipere
q̄ alij mendicā. Nam multe sunt cau-

se ad dandū elemosinas. Vna est p̄-
pter indigētiam. i. Ioh. iij. Si quis
habuerit substantiam huius mun-
di vident fratrem suū necesse habere
et clausent viscera sua ab eo etc.
Secūdo p̄t cultus dei reuerentiā. i.
paral. ultimo. Si quis voluntarie
volebat offerre ad edificationem tē-
pli implebat manum suam et offe-
rebat domino quod volebat. Tercio
p̄t debiti iusticiā. Iustum est em̄
temporalia cōferre illis a quibus spi-
ritualia recipiuntur. vt patz. i. ad co-
rinthios. i. Quarto p̄t vite inno-
centiam. Ecclesiasticū. xij. Da miseri-
cordi et ne suscipias hominem pecca-
torem. Bene fac humili. et ne des im-
pio. Quinto p̄tes recōpensationis
euidētiā. Quanto em̄ maior est e-
uidētia in illis qui recipiunt elemo-
sinam et faciunt aliquā recōpensā-
tionem in orationibus in cōsilijs et
alijs bonis spiritualibus. tanto ma-
gis est eis elemosina tribuenda. P̄-
sate ergo q̄ omnibus istis cōditiōni-
bus religiosi largiores elemosinas
possūt recipere q̄ alij cōmunitē me-
dicantes. Primo: quia sunt indigen-
tes: quia reliquerunt omnia p̄t
xp̄m vt alexius etc. Secūdo quia cul-
tui diuino sunt insistētes. Tercio eu-
angelium sunt annūciantes. ergo
est eis q̄si debitū. Quarto cōiter me-
lius sūt vtentes. Quinto magis recō-
pensāt. Dubitat vtrū sit beatus dare
q̄ accipere. Et videt q̄ nō: qz illud qd
induāt maxiaz hūilitatē hoc videt
beatius cū p̄ hoc abijciat superbia:
que est iniūm malorum. Sed hoc

C
est mendicare et accipere propter bellum
putant religiosi mendicantes faciunt. Er-
go est beatus accipere quam dare. Incon-
trarium est apostolus actuus. h. et extra de ce-
lebratione missae. c. cum martha. ubi dicitur quod
beatus est dare quam accipere. Rursum sim-
pliciter loquendo quod dare est beatus quam
accipere. si accipiat uniformiter in eis-
dem bonis. Unde sicut dare spiritualia bo-
na est beatus quam accipere: ita simpliciter
bona temporalia dare beatus est quam
accipere. Quia accipere de se semper in di-
gentiam et imperfectionem importat: dare
vero ad liberalitatem et misericordiam:
et sic concernit aliquam virtutem quam non fa-
cit accipere. Si tamen aliquis recipiat ab alio
temporalia ut expediat eis de se possit
reddere spiritualia: hoc est multo perfectius
quam dare temporalia. Quia ergo viri
ecclesiastici ad hoc acciperunt et cotidie
accipiunt a laicis temporalia ut eis li-
berius ministrare valeant spiritualia. Ita
sic accipere non est imperfectionis sed po-
tius perfectionis. primo quanto quis magis
redditis expeditior circa administrationem
spiritualium ex acceptione pau-
corum temporalium: tanto suum accipere magis
facit ad perfectionem cum ex hoc magis
redditis idoneus dare vel rependere
potiora. et quia status religiosorum me-
dicantium pauciora querit de temporalibus
ea scilicet quam solum ad quotidianum victum exi-
gunt dicentes cum apostolo. i. ad thimotheum. v. Ha-
bentes victum et vestitum his contenti sumus.
Ideo status eorum ex hoc signanter
censetur perfectior inter alios status
ecclesie: quia de vilioribus bonis minus
a fidelibus accipiunt et eis de bonis pos-

D
terioribus in vita et doctrina plura repe-
dunt. Velle ergo eos religiosos me-
dicantes propterea a statu perfectionis
excludere: quia recipiunt pauca temporalia
a fidelibus? tamen etiam deberet excludere
statum prelatorum et omnium clericorum a
perfectione: quia omnis eorum provisiio fas-
cultatum est accepta de pia elemosina
et munifica largitione principum seu ar-
chidiaconorum. Clerici etiam seculares co-
tidie victum accipiunt vel de decimis
aut de oblationibus fidelium. Quicumque
enim oculo romis voluerit advertere qua-
tum religiosi medicantes ecclesie pro-
fecerunt in vita exemplaria et doctrina
salutari: satis patet quod suum panem non co-
medunt otiose. et quod multo plus tam-
platis quam eorum subditis de spiritualibus
contulerunt quam receperunt a temporalibus
ab eis dem. Ideo quia omnes prelati et
clerici qui non querunt que sua sunt
sed intendunt honorem dei et suorum
subditorum salutem. tales religiosos me-
rito favorabiliter amplectuntur. nec
reputant sibi a talibus provenire dis-
pendium: sed magis gaudent sibi pro-
venisse ex eorum fidei cooperatione sui
laboris solacium. Et ex hoc patere po-
test. quia irrationabiliter moti sunt quod
ex cotidiana mendacitate propter ver-
bum istud. Beatus est dare quam acci-
pere. ipsos a perfectionis statu exclu-
dere mitebantur. Vel sanum est enim dice-
re quod aliquem de statu perfectionis dei
deiciat recipere parvam elemosinam
que solum ad victum quotidianum suf-
ficiat. unde sic recipiens liberior et ex-
peditor redditis ad bona spiritualia

rependenda. et non deiciatur a statu perfectionis recipere magnas possessiones. terras et castra. que tamen pijs mentes prelatorum modernis temporibus distrahunt. quod vix sue salutis proprie intendere possunt minus terrenarum occupationibus implicari. Ideo simpliciter est dicendum quod in religiosis mendicantibus non est imperfectionis recipere cotidianas elemosinas. sed magis est in eis instrumentum et occasio perfectionis. quod patet triplici ratione. Prima sumitur ex eorum statu. Nam religiosi mendicantes sunt ab ecclesia instituti ad actus contemplationis vel ad opera vite active. que ex plenitudine contemplationis procedunt. Sed tales actus sunt perfectissimi. Ergo ex eorum statu apparet quod recipere propter deum non est in eis imperfectionis. Secunda ratio sumitur ex ipso actu receptionis elemosine quem profitentur. Quod apparet ex tribus. Primo ex hoc quod pauca de temporalibus accipiunt reddunt expeditiores ad rependendum fidelibus bona plurimum potiora cum ex hoc contingat eos minus circa temporalium sollicitudinem occupari. Secundo. quia ex tali cotidiano rubore mendicitatis curatur in eis radix superbie et infunditur omnium virtutum custos humilitas. ut dicitur de penitentia distinctione secunda. ca. Si quidem oportet homini neminem per contraria adversa curari. sic multi beatores apparuerunt accipiendo quam dando ut alexius qui omnibus suis propter crucium dimissis gaudere etiam se a

seruis suis elemosinam accepisse. Etiam de beato arsenio legitur in vitalium patrum quod deo egit gratias de hoc quod necessitate cogente oportuit elemosinas petere. Tercia ratio similiter ex modo recipiendi. Nam predicti religiosi si non accipiunt ab his quibus predicant tanquam pure et liberaliter datum vel quasi omnino alienum. sed quasi quodammodo eis debetur. et si non debito stricti iuris. saltem debito caritatis vel forte debito naturalis equitatis. Quod patet ex tribus. Primo ex eo quod predicant ex auctoritate ecclesie et prelatorum. Iam possunt dicere his quibus predicant. Si nos vobis spiritualia seminamus non est magnum si vestra temporalia metamus. primo ad corinthios nono. Et ideo si fideles eis non sufficienter necessaria ministrarent qui ad hoc ut dictum est quodammodo ex debito obligantur. prelati ordinarii quorum cooperatores existunt ad hoc ex iuris debito tenentur. Quod probatur de officio iudicis ordinis capituli. Inter cetera que ad salutem spectant populi christiani pabulum verbi dei valde premaxie noscitur sibi necessarium. quod sicut corpus materiali carnis. Istam rationem innuit evidenter augustinus in libro de opere monachorum. Si euangeliste inquit sunt. fateor. plane habent potestatem vivendi de sumptibus subdito rum. Ideo singularis perfectionis fuit in paulo quod iusto iure uti noluit. Sed de labore manuum vixit. Secundo patet. quia ex hoc debet eis accipere quod ministri altaris sunt

altaris fuit. **V**nde i. ad corinth. ix.
Qui altari deseruiunt: cum altari partem
panis. Ita et dominus ordinavit hijs qui
annuntiant euangelium: de euangelio uiuere.
Ista ratione similiter inuuit augustinus in
libro predicto dicens. Si ministri al-
taris sunt ut dispensatores sacramen-
torum. fateor plane quod habent potestatem vi-
uendi de sumptibus fidelium. quod sibi istam
non arrogat sed plane vendicat partem.
Et hoc ideo. ut magnum dicunt do-
ctores. quod sacramentum altaris ubi
quod agatur commune est populo fidelium.
Tercio. quod insistunt studio sacre scri-
pture ad commune utilitatem totius ec-
clesie. Vnde dicit Ieremias. et uigilantium
Hec consuetudo in iudea uel quod hodie per-
seuerat ut quod in lege domini meditantur die
ac nocte et partem non habent in terra nisi
solum deum totius orbis alimoniam foue-
ant. Vnde hec consuetudo non solum fuit
in iudea: sed etiam fuit in egipto et in
grecia ubi gens sacerdotum que ad in-
uestigandum scientias speculatiuas.
primo vacare dimissa est. de publi-
co alimoniam recipiebant ut patet primo
methaphisicorum. et geneseos. xlvij. et patet ex
de emu. ecclesie. c. non minus. Sic ergo
patet quod tam prelati quam clerici et etiam
religiosi est beatus hoc modo recipere
quam lapis erogare. Tercio uidentium
est de temporalium rerum proprietate. De
quibus est elemosina facienda. Quia de
illicitis acquisitis non debet fieri elemo-
sina. Quod probat decretum. xiiij. q. iij. c.
quod dicitur. Probans per illud. quod quod offert
elemosinam de rapina pauperum. uicti-
mat filium in conspectu patris ut dicit per

pheta. Et per illud per uerbum. iij. Honora
dominum de tuis iustis laboribus. Et deut.
xiiij. Non accipies mercedem prestibilibus.
quod illi acquisite non sunt de bonis
nostris. ut patet i. c. quod dicitur. ubi dicitur.
Hic dicitur aliquid si in acquisitione talium
non transferent dominium: tunc non debet de ta-
libus elemosina fieri. sicut de usuris
patet ex causa debitoris. et de simonia
ca. ueniens. Sed si transferent dominium
tunc de talibus potest fieri elemosina sicut
de meretricio. quoniam illud non potest repeti.
Recitat martinus in cronica sua quod ar-
ca annu domini. Mvii. Benedictus pa-
pa octauus fuit uisus a quodam episcopo in
equo nigro post mortem eius: dicens ei
Nonne tu es benedictus papa: quem iam
defunctum nouimus? Ego sum ille in-
quit infelix benedictus. Et quomodo
inquit tibi est pater. Grauius inquit
torqueor: sed de dei misericordia non
despero si mihi adiutorium prebeat.
Vade inquit ad successorem meum
Iohannem papam et dic ei ut in tali
techa summam pecunie accipiens pau-
peribus distribuat: quia quicquid
antea pro me datum fuit pauperibus.
mihi profuit: quia de rapinis fuit. Quod episcopus fideliter
expleuit et episcopatum cedens
monasterium intrauit. Quarto est
dicendum de elemosinarum utilitate.
Prima utilitas est: quia resistit
peccatis. Ecclesiasticus. iij. Ignem ar-
dentem extinguit aqua et elemosina
resistit peccatis. Secundo deum pla-
cat. Prouerbio. xxi. Munus absconditum
extinguit iras et donum in sinu

indignationem maximam **T**ercio bona temporalia multiplicat **Luce vi. Da te et dabis vobis Prouerbiorum. xij. Alij diuidunt propria et diuiores sunt Alij rapiunt non sua et semper in egestate sunt Cuius exemplum patet. iij. R. xvij. de vidua que beliam pavit et farina et oleum ei non defecerunt. Quarto que petit a deo illa impetrat. ecclesiasticum. xix. Conclude elemosinam in sinu pauperis et hec orabit pro te Item psalmus. lviij. Fratrage esurienti panem tuum et tunc iuocabis et dominus exaudiet te quia misericors est dominus deus tuus Quinto ab omnibus benedicti facit ut patet Prouerbiorum. xxij. qui pius est ad misericordiam benedictus Sexto morienti societate facit Vnde ambrosius non sunt bona hominis que secum ferre non potest: sola misericordia comes est defunctorum Septimo animas in infernum intrare non permittit Ideo dicit thobias. xij. Non permittit animas ire in tenebras. Octavo vitam eternam meretur. Mathei. xxv. Venite benedicti patris mei percipite regnum. et de quibus ibidem Esurui et dedistis mihi manducare Sitiui et dedistis mihi bibere et Sed non dantibus fuerunt omnia iam dicta in contrarium Nam peccatis non resistunt deum non placant. Ideo dicit. xvi. q. i. ca. Reuertimini quia plerumque ex dei ira inuidia fame et penuria punitur. quoniam pauperibus elemosina subtrahitur. Item in bonis temporalibus depauperant. Cuius exemplum potest cesarius di. iij. de quodam admirati monasterium ditissimum fuisse depauperatum. Runt quidam frater illi dicens quod in monasterio illo fuerunt duo fra-**

tres. Et vnus vocabatur date et alius vocabatur dabis vobis. Sed cum illi fratre que date vocabatur expulistis de monasterio. tunc alius scilicet dabis noluit manere vobiscum. Item que petit a deo minime impetrat. Item ab omnibus maledictus erit. Insuper ad eternam damnationem vadit: ut patet Mathei. xxv. Ite maledicti in ignem eternum. Sequitur. Esurui et non dedistis mihi manducare. Nota exemplum in. ij. li. dial. et de diuite epulone ut patet luce. xvi.

Tercio peccant contra illud preceptum. Non concupisces rem proximi tui. scilicet auare eam contra iustitiam retinendo. qua tenent proximo restituere ut sunt fures. raptores. usurarii. simoniaci. et taxillatores. et falsi mercatores. Ad hoc mouentur primo ex lege naturali. Mathei. vij. Vbi dicitur. Que vultis ut faciant vobis homines et vos eadem facite. Sed qui libet vellet sibi restituere rem suam diu detentam. Ergo tu teneris idem facere. Item thobias. iij. Que tibi odis ab alio fieri: tu ipse alteri ne feceris. Quilibet odit rem suam ab alio tenere contra suam voluntatem. Secundo ad hoc mouetur ex lege moysaica ut patet exodi. xxij. vbi dicitur. Si quis furatus fuerit unum bouem: quinque boues restituet pro vno: si ouem. quatuor oues restituet. Super quo dicit nicolaus de lyra. Quare quinque boues pro vno tenebatur fur restituere et quatuor oues pro vna oue restituet Respondit dicens quod aliqua peccata

puniuntur grauius nō solū propter
 maiorem peccati grauitatem: sed p
 pter promptam reprimendā: ne ho
 mines ad talia se nimis laxent Res
 autem que in domo custodiuntur vt
 aurum et argentum. non ita de facili
 possunt furto subtrahi: sicut oues q̄
 pascantur in campis: quia accipie
 di facilitas rem alienam inducit ad
 cōmissionem furta Ideo p furto ouis
 inducuntur quatuor restituende: qz
 facilius furto subtrahuntur q̄ alie
 res que custodiunt in domo Et quin
 qz boues p vno: quia adhuc difficil
 ius custodiuntur: quia non ita gre
 gatim et simul se tenent in pastu si
 cut oues. **Hec nicolaus de lyra** Ter
 cio adhuc mouentur ex lege euāges
 lica. vt patet **Luce. xix.** de zacheo qui
 dixit ad dominum. **Ecce dimidium**
honorum meorum domine do paupi
bus: et si quem defraudauit: redde q̄
druplum. Ait hiesus ad euz **Quia**
hodie salus huic domui facta est eo
q̄ et ipse filius sit abrahe. Et ppter
 hoc zacheus domino placuit: qz ma
 la acquisita restituere pposuit. Ideo
 in domo sua esse voluit dicens ei **Hodie**
in domo tua oportet me manere
Et ergo in domo illorum vbi sunt
mala acquisita dominus non manebit:
sed diabolus Quarto ad hoc mo
uentur ex lege canonica. vt patet de
cinā quarta questione sexta. Si res
 aliena propter quam peccatum est
 reddi possit et non redditur: peniten
 tia non agitur sed simulatur Si au
 tē veraciter agis nō remittitur p̄m

nisi ablatum restituatur **Hec augu**
stinus in epistola ad macedonium.
Item dicitur extra de regulis iuris
libro sexto hoc idem Quinto mouen
tur ad hoc per leges seculares. de q̄
bus dicitur. xij. q. ij. c. cum deuotissi
ma. vbi dicit gregorius. In lege vul
gari scz lumbar da sic scribitur. Si
quis manu armata vsqz ab quatuor
hominibus in vicum alterius ad male
faciendum venerit Ille qui prior est
pro illicita presumptione cōponat so
lidos nōgentos: sequaces eius vnus
quisqz solidos octoginta. Si vero ini
ciendum fecerit. in triplum cōponat
Si vero prebiam: in quadruplum re
stituatur. Et infra. c. In legibus secu
li tantum habetur qui rem furripit
alienaz. illi cui res direpta est in vn
decuplum que sublata sunt sibi resti
tuantur. Et infra. Si quis oblatio
nes ecclesiasticas et quod deo conse
cratum est rapuerit vel cōsenserit fac
ientibus: vt sacrilegus iudicetur et
damnum in quadruplum restituatur
Hec ibi. Et sic patet q̄ restitutio in
omni lege precipitur. Pro vltiori
deklaratione ponam hic quatuor cō
clusiones. Prima cōclusio. qui rem a
lienam retinet inuito domino absqz
propósito restitutōis est semper in
peccato mortali. tendens ad statum
eterne damnationis Probatu
Qui tūqz est iniustus: est in peccato mor
tali: et per cōsequens tendit ad eter
nam damnationem. Sed habens
rez alienā sine proposito restituēdi: est
iniustus. ergo maior ē vera. Vno: p̄z

quā talis nō res dicit viciū qz quod suum est. Quia iusticia est perpetua et cōstans voluntas reddens viciū qz quod suum est. vt dicitur de institutis de iusticia et iure. l. i. Dicit ergo iusticia est preclariss^{ma} virtutū vt dicitur. v. ethicoz. Ita ecōtrario iniusticia est pessimum viciū. De cūdo pbatur. Quicumqz peccat contra illud preceptum dñi. Non fur^{tu} faciēs. ille est in peccato mortali: sed habens rem alienam inuito dōmīno cōmittit furtum. Quod patet p diffinitionē furti q̄ est cōtractatio rei aliene inuito dño mobilisq̄ lucri causa. vt ptz. ff. de furtis. l. i. Ergo ē fur. et p cōsequens peccat mortaliter. Ideo dicit thobie. v. Videte. ne furtuū sit. et reddite eum dñis suis. qz nō licz nobis cōmedere de furto aut cōtingere. Requirit pmo correlarie q̄ fures qui furant aliena et nō habēt ppositum restituendi: sunt in peccato mortali. qz furtū peccatū mortale est: nō solum in magnis sed etiā in pnis. vt ptz p Jeronimū. xiiij. q. vi. c. Furtū aut nō solum in maioribz sed etiā in minoribus iudicat. Non em̄ qd̄ furto ablatū est: sed mēs furantis attendit. Exemplum pōit ibi de fornicatione. siue mulier fuerit feda siue pulchra semp est fornicatio. Videant ergo illi qui furant poma vel pira vel caules de ortis pximi: q̄ sibi de hoc faciāt cōscientiā. vt scūs aug⁹ fecit. vt ptz in li. cōfessionum. Est ergo semp peccatū mortale nisi in tribus casibus. Primo qñ iuben

te deo hoc faceret sicut filij israhel nō peccauerūt qñ spoliauerūt egiptios in vasis aureis et argenteis. vt patet exodi. Secūdo qñ fit in extrema necessitate sicut apostoli nō peccauerunt euellentes spicas vt ptz math⁹. xij. qz in extrema necessitate omnia sunt cōmunia vt patet. xlvij. di. c. sicut h^{ij}. Tercio qñ fit ex cautela vt si quis furioso furaret gladiuz ne sibi et alijs noceret: sed furia cessante tenetur restituere. Secūdi sunt raptores qui grauius peccant q̄ fures. vt patet. xiiij. q. v. c. penale. vbi dicit. Penale ē occulte auferre multo maioris pene est visibiliter rapere: quia ibi est maior violentia. Tales si nō habent ppositum restituēdi semp sunt in peccato mortali. et hoc est verum si spoliauerūt in bello iniusto. Sed casu posito q̄ nihil habeat nisi de rapina vel furto. et si restituat cōpellitur medicare et vxor et filij morientur fame. Respondit alafidore⁹ in summa li. iij. dicens. Si ille qui tenetur restituere nō habeat alia bona q̄ de rapina: facilliter potest induci ille cui debet ad dandam dilationem aut remissionem. Tercij sunt rerum inuentores. de q̄bus quarta quēstione quinta. Si quid inuenisti et si non restituisti rapuisti. quantum potuisti fecisti. Requiritur. Qui alienum retinet: si posset etiā tolleret. Deus em̄ cor interrogat: nō manuz. Ibi dem sequitur. in capitulo. Multi sine peccato putant esse si alienum retinent quod inuenierunt. Dicunt em̄

deus mihi dedit: cui habeo reddere.
 Discat ergo hoc peccatum esse simile
 rapine si quis inuenta non reddat.
Si autem eo animo accepisti ut domi-
 no restituas: non committis furtum.
Hoc tamen in libello debes protestari-
 ut patet. ff. de furtis. l. falsus. §. q.
 alienum. **S**icut quidam fecit de quo
 augustinus in sermone ad heremi-
 tas dicit. et de q. habem? s. i. p. cepto.
No furtum facies. sermone. iij. **Q**uarti
 sunt usurarii q. semp sunt in peccato
 mortali nisi restituat. q. sunt peiores
 q. iudas qui tamen restituit xxx. ar-
 genteos. **E**t illos punit ecclesia qua
 dupli. pena. **P**rimo excommunicatione
 que est parua pena. ut patet. xi.
 q. iij. c. **O**mnis christianus qui a sa-
 cerdotibus excommunicatur: satbane
 traditur. **S**ecunda pena est comuni-
 onis priuatio. **T**ercia est oblatio-
 nis exclusio et sepulture priuatio. quia
 non debent in cimiterio sepeliri. ut
 extra de usuris. c. quia in omnibus.
Etiam non debent absolui nisi satis-
 fecerint vel cautionem faciant de re-
 stitutione. ut patet in. c. q. q. li. vi.
Quinti sunt sacrilegi qui sunt spoli-
 atores ecclesiarum. **D**e quo. xvij. q.
 iij. c. **S**acrilegiu est quotiens q. s.
 aufert sacrum de sacro. **C**uius pena
 patuit danielis. v. **E**t de illa mate-
 ria satis dictum est in septimo pre-
 cepto. **S**exti sunt falsi mercatores
 falsificantes sua mercata et vendentes
 malu pro bono. **C**ontra quos dicitur
Isaie primo. **A**rgentum tuum versum
 est in scoriam: et vinum tuum

mixtum est aqua. et qui falsificant
 pondera et mensuras. **C**ontra quos di-
 citur deuteronomij. xxv. **N**on sit in do-
 mo tua pondus maius et minus. ne-
 q. maior et minor modius. ut logo-
 tempore viuas. **C**ontra illos etiam scri-
 bitur extra de empf. et vend. c. ut me-
 sura. **V**bi dicitur **S**i quis iustas me-
 suras et iusta pondera lucri ca. muta. p.
 fumpserit. xxx. dies in pane et aqua
 peniteat. **E**t tales omnes tenentur
 ad restitutionem ne contingatis sicut
 quodam apotecario de quo vide in
 septimo precepto de empf. et vend.
Septimi sunt taxillatores. **E**t de il-
 lis loquitur lex. ff. de aleat. l. vltima
Et est constitutio greca que dicit q.
 vsq. ad. l. annos possit repeti quod
 ibi perditur. **E**t hanc partem tenet
 glosa extra de vita et honestate cleri-
 corum. capitulo. **C**lerici officia et co-
 merca seclaria no exercent. et ma-
 xime inhonestas. minis. ioculatori-
 bus et histriombus non intendunt.
 et tabernas profus etc. **H**ic dicunt
 gaudredus et alij q. talis pecunia no
 debet reddi perdena: sed distribui in-
 ter pauperes. **E**t hoc videtur habere
 ex canone. decima quarta questio-
 ne quinta. capitulo non sane. **E**t est
 dictum augustinij q. illud quod da-
 tur iudici pro iudicando: licet iniuste
 detur. tamen a dante no debet repeti
 sed in usus pauperum distribui. **C**ausa
 datur: quia turpitudine est utrobi-
 q. vidiosa. **E**rgo in penam dantis no
 redditur sibi. **A**r. ad hoc. ff. de codi.
 ob turp. cau. **S**imile dicunt de ludo

taxillorum. Illam opinionem tenet
 comuniter omnes theologi et curia
 romana in foro contentioso. Si autē
 ludit cum illo qui nō habet potesta-
 tem rem alienādi. vt sunt monachi
 filii familias. tenet restituere tuto-
 ribus suis aut monasterio. Si autē
 clericus pdidit: restituendus est illi
 ecclesie in qua beneficiatus est. Iste
 autē ludus est vniuersaliter p^ohibi-
 tus. vt patet. xxxv. di. ca. episcopis
 Vbi dicit. q^o episcopus. presbiter.
 aut dyaconus. alea aut ebrietati des-
 seruiens: aut desinat aut damnetur.
 Sed subdiaconus aut acolitus. le-
 ator aut laycus excomunicentur. Hoc
 ibi. Non solum ludentes sed etiā as-
 sedentes puniendi sunt. Idem. extra
 de vita et honestate clericorū. ca. offi-
 cia clericū. vbi dicit. Clerici ad aleas
 et taxillos nō ludant. neq^o huius mo-
 di ludis intersint. In religione nos-
 tra est pena carceris. Octauū sunt q^o
 retinent premissū deseruitū quod est
 peccatum in celum. Iacob. v. Ido-
 thobias docuit filiū suū dicens. Si
 q^o tibi aliqd opat^o fuerit. statim red-
 de ei mercedē. Et merces mercenarij
 tui nō manebit apud te vsq^o mane. Itē
 leuitici. xix. Non moretur opus mer-
 cenarij tui apud te vsq^o mane. Ideo
 narrat Celsus q^o conuersus quidaz
 ordinis cisterciens. missus est ab ab-
 bate suo. Qui cum deberet transire
 quandā aquam et nō haberet nauilū
 p^omisit naute obulum transmittere.
 Qui cum postea mortuus esset et nō
 misisset obulū nec confessus fuisset il-

lam negligentia. quia vilipendebat.
 eo q^o parum esset. Post obulum pre-
 dictum ante oculos habebat. q^o tan-
 tum creuit q^o maior mūdo videbat.
 Et cum nihil aliud obfisteret. ab in-
 gressu celi eum impediens ad beate
 virginis petitionem et omniū sancto-
 rum anima reuertitur ad corpus. et
 confessus est abbati. Obulum restituit
 et sic moritur et saluatus est. Si il-
 le non poterat habere introitum celi
 p^opter obulum vnum: quid tunc de il-
 lis fiet qui nō obulum tm obligant
 seruis et ancillis: sed sex aut octo flo-
 renos aut vltra. Romi sunt. qui con-
 trahunt a pximo. que tamē minime
 intendunt persoluere. et tales tenen-
 tur ad restitutionem si volunt salua-
 ri. Decimū sunt mechanicū et artifi-
 ces qui fraudulenter laborant. vel q^o
 minimum pro salario recipiunt. et fa-
 ciunt illud in tribus diebus quod in
 vno aut in duob^o perficere possunt
 quod est cōtra legem nature scilicet
 Que tibi odis ab alio fieri vide alte-
 ri ne feceris. Tobie quarto. Corres-
 larum primum. Quidū homo est
 retentor rerū alienarū: non est p^oti-
 ceptor bonorum ecclesie et indulgens-
 tiarum. Hoc patet ex cōclusionē pre-
 cedente: quia est in peccato mortali.
 Quia committit furtum. quod est pec-
 catum mortale vt patet per diffinitio-
 nem furti superius positam. que est
 cōtractatio rei aliene mobilis. frau-
 dulenta inuito domino etc. vt patet
 ff. de furtis. l. i. Ergo non potest es-
 se particeps illorum bonorū ecclesie

de quo propheta dicit. Participem me
 fac deus omnium timentium te. **O** quot
 missas quot orones bonorum-icium-
 miorum-vigiliarum castigationum
 et aliorum bonorum que fiunt in tota
 ecclesia dei negligunt isti pessimi re-
 tentores rerum alienarum. **V**ic nec
 possunt esse participes indulgentiarum
 quia ille dantur confessis et contritis. **S**ed
 isti non sunt contriti- quia non intendunt
 reddere male acquisita- quod requiritur
 ad veram contritionem. **C**orrela-
 rum secundum. **M**oriens in tali stas-
 tu non solum eterna vita est perdat sed
 ad penas infernales est perpetue damnatus.
Probatur per illud ierem. xvi. quod mortu-
 us est dives et sepultus in inferno.
Elevans autem oculos suos cum esset in
 tomantis. vidit abraham a longe et
 lazarus in sinu eius: et ipse clamans
 dixit. **P**ater abraham miserere mei
 et mitte lazarus ut intingat extre-
 mum digiti sui in aquam ut refrige-
 ret linguam meam: quia crucior in
 hac flamma. **E**t respondit illi abraham.
Fili recordare- quia recepisti bona et
 quia dives cum multis bonis iniu-
 stis abhinc recessit. **I**deo damnatus
 est. **I**nsuper qui moritur in peccato
 mortali est eternaliter damnatus.
Sed tales semper sunt in peccato morta-
 li si non habent propositum restituendi.
Audiant illi indurati quid legit in
 legenda sancti laurentij. **Q**uidam iu-
 dex stephanus nomine rome erat qui
 munera libenter accipiens multorum
 iudicia pervertebat. **V**ic tres tomos
 ecclesie sancti laurentij et unum or-

tum sancte agnens violenter abstu-
 lerat: et ablata iniuste possidebat. **A**c-
 cidit autem ut moreretur et ante dei iu-
 dicium duceretur. **Q**uem sanctus lau-
 rentius cernens ad eum cum nimia
 indignatione accessit. et tribus vicibus
 brachium eius strinxit durissime
 et nimio dolore cruciavit. **P**acta
 vero agnes cum alijs virginibus in e-
 um respicere noluit. **T**unc iudex super
 eum sententiam ferens dixit. **Q**uoniam
 aliena subtraxit: et munera ac-
 cipiens veritatem vendidit: in locum
Iude traditoris tradatur. **P**acta
 vero preiectus episcopus quem iudeus
 stephanus in vita sua dilexerat ad
 beatum laurentium et sanctam agnes-
 tam accedens pro eo veniam precaba-
 tur. **I**llis vero et beata virgine pro
 eo orantibus concessum est ut eius a-
 nima ad corpus rediret. et ibidem tri-
 ginta dies penitentiam ageret. **A**c-
 cepit insuper a beata virgine in ma-
 dato ut psalmum **B**ati immacula-
 ti in via- singulis diebus vite sue di-
 ceret. **C**umque ad corpus redisset- bra-
 chium eius ita erat lividum et adu-
 stum- ac si esset in corpore passus. **Q**uod
 signum in eo extitit quod diu vixit. **M**ala
 ergo ablata restituens et penitentiam a-
 gens- die tricesimo migravit ad to-
 minum. **A**liud exemplum et horribi-
 le huius rei ponit cesarius distinctio-
 ne prima- capitulo tricesimo quarto
 de lodowico lantgravo bassie. **N**os-
 ta ibidem. **E**t non solum ille se damnavit
 sed etiam omnes eorum heredes possidentes
 hereditatem illam malam. **S**ecunda

conclusio. Restitutio rerum iniustarum non est diu differenda. sed quāto citius homo poterit. est in effectu exequenda. Hanc conclusionē sanctus thomas secūda secūde questione sexagesimasecūda. ar. viij. probat dicens q̄ tenent statim restituere. Sic enim accipere rem alienam est peccatum et cōtra iusticiam: ita etiam detinere eam. quia ex hoc q̄ aliquis retinet rem alienam iniusto domino: impedit eum ab usu rei sue et sic facit ei iniuriam. Manifestum est autem q̄ neq̄ per modicum tempus licet in peccato morari: sed quilibet tenetur peccatuz statim deserere s̄m illud ecclesiasticū. xxi. Quasi a facie colubri fuge peccatum. Ideo quilibet tenetur statim restituere vel petere dilationem a domino rei. Dicit thomas q̄ eadem est ratio mercedis et rei iniuste detente. Sed de mercede mercenarij dicitur leuitici. xix. Non moretur opus mercenarij apud te vsq̄ mane. Sed dices. Non habeo. Illa bona sunt mihi ablata. aut cōsumpsi: quomodo restituere possum? Respondit augustinus. et ponit decima quarta questione sexta. capitulo. si res. Plerumq̄ em̄ inquit qui aufert aliquādo amittit ea. siue malos patientes: siue ipse male viuendo nec aliud habet unde restituat. Huic certe nō possumus dicere. Redde quod abstulisti. Ideo dicit extra de restit. spoliator. ca. olim. Non debent cōpelli ad restitutionem qui nō habent unde restituant donec ad pinguiorē p

ueniant fortunā. quia inanis est actio quam inopia debitoris excludit. Nec ibi. Sed si persona est ei nota: tunc petat dilationem vel remissionem. si saluo honore fieri potest. Dolet tamē q̄ non potest restituere. et proponat restituere q̄ cito poterit. Sed per enim debet facere suum posse vsq̄ ad mendicitatem. Correlariū primum. Grauius et periculose videntur errare qui volunt rem alienam vsq̄ ad mortem preseruare. Patet p̄mo propter incertitudinem mortis et loquele. quia incertum est vtrum possumus habere usum lingue ad disponendam restitutionem. tunc etiam propter infelicitatem heredum et hominum quibus restitutio aliquādo committitur. quam minime perficiunt. Ideo dicitur Jeremie. xvij. Maledictus homo qui confidit in homine. Correlarium secundum. Non omnibus in differenter res aliena est restituenda: sed domino rei et suis heredibus est principaliter reddenda. vt patet thobie secūdo capitulo. Vbi dicitur. Factum est autem vt mulier hedum captarum accipiens retulisset domini cuius cum vocem balantis vir eius scz thobias audisset dixit. Videte ne forte furtiuus sit: sed reddite eum dominis suis: quia non licet nobis edere de furto aliquid aut cōtingere. Ex hoc patet q̄ restitutio rei aliene est domino rei facienda: non alijs indifferenter. quia dixit Reddite eum dominis suis. Idem patet tercia questione prima. reintegranda sunt omnia

spoliatis. fere per totam questione
 et de restitu. spo. per totum **F**allit ta
 men hoc cum is qui dedit pecuniam
 comisit turpitudinē in dando vt pa
 tet in simonia **E**t si dominus haberi
 non potest. aut quia mortuus est fa
 cienda est restitutio suis heredibus
 et hoc est verum nisi aliter ordinatū
 sit in testamento. **S**i em ordinasset
 q bona sua deberent distribui in pi
 as causas: tunc nō heredibus sed ex
 eutoribus faciēda est restitutio **S**i
 aut ignorat dñs rei. vel nō inuenia
 tur: tunc cum cōsilio et auctoritate ec
 clesie sue prochialis distribuatur in
 pias causas et maxime i elemosinā
 pauperis vel in redemptionē captiuo
 rum. et hoc in illa villa vbi fecit dā
 num. **E**t si villa nescitur saltem in il
 la diocesi vbi facta est rapina. **T**er
 cia cōclusio. **N**ō solū fures et raptors
 res principales obligant ad restit
 tionē: sed etiā picipātes et coope
 rantes ad rei aliene ablationē. **P**tz
 p **I**saiam pphetam dicentē. **P**rin
 ces tui infideles: socij furū. **I**sai. i.
Item ps. **S**i videbas furem curre
 bas cū eo. **I**de ptz ad rō. i. **N**ō solū
 q faciūt s q cōsentiūt faciētibus: digni
 sūt morte **E**t. lxxxvi. di. c. faciētis. **E**t
 sūt nouē q picipāt in tali crimine et
 tenēt ad restitutionē qlibz in solidū
 et stānēt in his metris. **I**ussio cōsi
 liū cōsensu palpo recursus. **P**artici
 pās mutus cō. **E**t de his dictū est i se
 ptimo pcepto sermone. iij.

Expliat pceptū notum.
Incipit pceptū decimū

Decimum pceptū
 et vltimū est **N**on
 cōcupisces vxorem
 pximi tui. **I**n quo
 pibetur omnis
 cōcupiscentia car
 nis sicut i nono pcepto pibetur
 cōcupiscentia oculorum. **I**deo autem
 dantur duo pcepta pibentia hāc
 duplicem cōcupiscentiam eo q ad
 has natura corrupta maxime incli
 natur. **N**am ad cōcupiscentiā oculoz
 inclinatur per cōseruationem sui in
 esse indiuidui: sed ad cōcupiscentiā
 carnis ppter sui cōseruationem in es
 se speciei. **P**eccant ergo primo cōtra
 hoc pceptū omnes qui habent vol
 untatem violādi thoz pximi sui. **V**
 bi cōsiderandū est q si dominus soluz
 volūtate huius peccati pibet. quā
 to ergo rigore sue iusticie volūtate
 suā facto implētes puniet. et illos
 potissime qui pulchras. castas. et p
 bas vxores habentes aias suas di
 uina ymagine insignitas: sordidis
 cōcupiscentijs aliaz maculāt femina
 rū. **A**d hanc vitandam monemur ex
 quatuor. **P**rimo ppter sanctorū pa
 trum ymitationem. **D**escribit em ge
 nes. xxx. q cū vxor putipharis pna
 pis exerātus pharaonis videret **J**o
 seph pulchrū facie et decori aspectū
 et diceret sibi. **D**ormi mecum: ille ab
 horruit dicens. **D**ominus meus mis
 bi omnia tradidit et nihil est quod
 nō est in potestate mea preter te: qz
 vxor eius es: quomodo ergo hoc ma
 lum facere possum? **T**hobie vero. iij.